

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ЦЕНТР ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ
Кафедра міжнародних економічних відносин**

Допущено до захисту
Завідувач кафедри _____
(підпис)

“ ___ ” _____ 2019 року

Випускна робота
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності міжнародна економіка
за темою

«Удосконалення зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону як умова активізації регіонального розвитку»

Виконав: студент 4 курсу, групи 7 ЦЗФН
спеціальності 6.030503 Міжнародна
економіка
Зубрицький Олександр Анатолійович

Науковий керівник: ст.викладач.
Бурлаченко Дмитро Миколайович

ОДЕСА - 2019 р.

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ.....	6
1.1. Поняття зовнішньої торгівлі товарами та її головні форми.....	6
1.2. Фактори, що впливають на регіональну зовнішню торгівлю товарами.....	12
1.3. Методи оцінки регіональної зовнішньої торгівлі товарами	17
Висновки до розділу 1.....	20
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СТАНУ ТА ДИНАМІКИ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ.....	22
2.1. Аналіз географічної структури та динаміки зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону.....	22
2.2. Аналіз товарної структури та динаміки зовнішньої торгівлі Одеського регіону.....	25
2.3. Аналіз впливу зовнішньої торгівлі товарами на розвиток економіки Одеського регіону	30
Висновки до розділу 2.....	38
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ.....	40
3.1. Використання вигод від створення ЗВТ з ЄС як чинник удосконалення зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону.....	40
3.2. Напрямки оптимізації товарної структури зовнішньої торгівлі Одеського регіону як чинник активізації регіонального розвитку.....	48
Висновки до розділу 3.....	57
ВИСНОВКИ.....	58
Список використаних джерел.....	62

АНОТАЦІЯ

Зубрицький О.А., «Удосконалення зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону як умова активізації регіонального розвитку»,
 випускна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності
 6.030503 Міжнародна економіка,
 Одеський національний економічний університет
 м. Одеса, 2019 рік

Випускна робота бакалавра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є зовнішня торгівля товарами Одеського регіону.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти регіональної зовнішньої торгівлі товарами, досліджено поняття, особливості та чинники зовнішньої торгівлі товарами, а також методи її оцінки.

Проаналізовано географічну, товарну структуру та динаміку розвитку міжнародної торгівлі товарами Одеського регіону, проведено аналіз факторів, що мають вплив на її розвиток та розраховано показники зовнішньої торгівлі товарами.

Запропоновано заходи, що мають удосконалити зовнішню торгівлю товарами Одеського регіону у вигляді оптимізації товарної номенклатури та використання вигод від створення Зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Ключові слова: зовнішня торгівля товарами, експорт, імпорт, зовнішньоторговельний обіг, Одеський регіон, регіональні торгові потоки.

ANNOTATION

Zubrytsky O.A., "Improving foreign trade in goods of the Odessa region as a condition for activating regional development",
 graduation work for obtaining a bachelor's degree in specialty
 6.030503 International Economics,
 Odessa National University of Economics
 Odessa, 2019

The final work of the bachelor's degree consists of three sections. The object of research is the foreign trade in goods of the Odessa region.

The theoretical aspects of regional foreign trade in goods are considered in the article, the concepts, features and factors of foreign trade in goods are investigated, as well as methods of its estimation.

The geographical, commodity structure and dynamics of the development of international trade in goods of the Odessa region are analyzed, the factors influencing its development are analyzed and indicators of foreign trade in goods are calculated.

Proposed measures to improve the foreign trade of goods of the Odessa region in the form of optimization of the product nomenclature and the use of the benefits of establishing a Free Trade Area between Ukraine and the EU.

Key words: foreign trade in goods, export, import, foreign trade turnover, Odessa region, regional trade flows.

ВСТУП

Актуальність теми випускної роботи. Радикальні економічні перетворення останніх років сприяли формуванню якісно нової основи для взаємодії вітчизняної економіки зі світовою і суттєво підвищили роль зовнішньоекономічних факторів у розвитку країни та її регіонів. Існуючі публікації по темі дослідження присвячені в основному загальним питанням зовнішньої торгівлі країни, при цьому проблема виявлення закономірностей формування експорту та імпорту товарів, визначених економічними умовами розвитку окремих регіонів України в перехідний період, і відображення їх в аналізі і прогнозуванні обсягів зовнішньої торгівлі товарами, розроблена недостатньо. Стан економіки регіону і, перш за все, виробництва продукції в значній мірі визначає обсяг зовнішньої торгівлі, а також структуру експорту та імпорту товарів. Тому проблема аналізу впливу економічних чинників, стану географічної та товарної структури зовнішньої торгівлі, дослідження проблем створення оптимальної зовнішньоторговельної структури та шляхів її вирішення досить актуальна і має велике практичне значення.

Теоретичні проблеми дослідження зовнішньої торгівлі товарами як на рівні країни, так і на рівні окремих регіонів, а також практичні рішення щодо подолання існуючих проблем знайшли вираження у працях українських та закордонних вчених, таких як А.Ф. Мухамедьянова, І.В. Михайляка, І.І. Дахно, Б. Лапорте, І.Ю. Сіваченка, О.І. Лайко, О.В. Нікішиної, І.А. Циналєвської тощо.

Метою випускної роботи є дослідження процесу зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону та вироблення шляхів щодо її удосконалення.

Визначення мети обумовило такі **завдання**:

- дослідити поняття зовнішньої торгівлі товарами та її головні форми;
- узагальнити фактори, що впливають на регіональну зовнішню торгівлю товарами на сучасному етапі;
- узагальнити методи оцінки регіональної зовнішньої торгівлі товарами

- провести аналіз географічної структури та динаміки зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону;
- провести аналіз товарної структури та динаміки зовнішньої торгівлі Одеського регіону;
- провести аналіз впливу зовнішньої торгівлі товарами на розвиток економіки Одеського регіону;
- виявити можливість використання вигод від створення ЗВТ з ЄС як чинника удосконалення зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону;
- сформулювати напрямки оптимізації товарної структури зовнішньої торгівлі Одеського регіону.

Об'єктом роботи є зовнішня торгівля товарами Одеського регіону.

Предметом роботи є теоретичні основи та організаційно-економічні рішення щодо удосконалення зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону.

Методологічна основа випускної роботи: теоретичні положення економічної науки вітчизняних та закордонних вчених, монографічна та періодична література. Використано методи узагальнення та синтезу, порівняльного, графічного, статистичного аналізу, SWOT-аналіз. Робота виконана із використанням офісного пакету MS Office - Microsoft Excel.

Інформаційна база випускної роботи. При написанні випускної роботи використано закони та інші нормативно-правові документи, монографічна та наукова література, Інтернет-джерела, статистична інформація Державної служби статистики України та Міністерства економіки, офіційна статистика служби статистики Одеської області.

ВИСНОВКИ

Таким чином, після проведення у випускній роботі бакалавра дослідження стуну та перспектив удосконалення зовнішньої торгівлі товарами на рівні регіону, можна дійти таких висновків:

1. Зовнішня торгівля є однією з основних рушійних сил економічного розвитку та засобом, за допомогою якого регіони можуть розвивати спеціалізацію, підвищувати продуктивність ресурсів і збільшувати загальний обсяг виробництва.
2. Факторів, які спричиняють розвиток зовнішньої торгівлі регіону, є численна кількість, але до важливих слід віднести появу нових товарів, підвищення їх якості, зростання продуктивності праці і обсягу виробництва, нерівномірність рівня економічного розвитку регіонів, поглиблення міжнародного поділу праці, розвиток нових форм міжнародної спеціалізації, лібералізація торговельних режимів, вироблення загальних принципів і правил міжнародної торгівлі, відмінності в забезпеченості ресурсами: людськими, сировинними, фінансовими.
3. У ринкових умовах господарювання економіко-математичні методи стають важливим інструментом отримання глибоких і повних знань про економічні процеси та явища. Завдяки економіко-математичним моделям можливо вивчення впливу попиту, пропозиції певного товару на різних ринках і цін на них. Здійснення прогнозу на майбутнє можливо, якщо використовувати метод екстраполяції. Необхідно також досліджувати такі показники як експорт, імпорт, зовнішньоторговельний обіг, сальдо зовнішньої торгівлі регіону, експорту на імпорту квоту.
4. Можливості розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Одеському регіоні визначає його вигідне геополітичне становище. Зовнішньоторговельні операції товарами підприємства області здійснювали з партнерами із 168 країн світу. У географічній структурі експорту найбільші обсяги припадали на Туреччину, Віргінські Острови, Іспанію, Російську Федерацію, Індію, Саудівську Аравію, Нідерланди, США, Польщу тощо. Головними

імпортерами товарів до регіону були: Китай, Російська Федерація, Туреччина, Румунія, Німеччина.

5. Товарообіг Одеської області за підсумками 2018 року склав 3,3 мільярда доларів США, з яких 1,8 мільярда припало на експорт, а 1,5 - на імпорт. Найбільше в минулому році Одеська область торгувала з Китаєм, на другому місці розташувалася Туреччина. Щодо експорту товарів до країн Євросоюзу - він значно знизився. Експорт в Іспанію, наприклад, зменшився на 51,2%, в Італії - на 42%, в Польщу - на 11,2%, до Великобританії - на 70,1%. Експорт до Франції зріс на 3,8%. На жаль, загальна тенденція у зовнішній торгівлі регіону на даний момент несприятлива. Загальний експорт з області знизився на 2,4% до 336 мільйонів доларів США, в той час як імпорт збільшився на 11,4% до 315 мільйонів.

6. Основу товарної структури експорту Одеського регіону становили продукти рослинного походження, жири та олії тваринного або рослинного походження, засоби транспорту, харчові продукти. Головні статті імпорту це - машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання становили, мінеральні продукти, продукти рослинного походження, жири та олії. У 2018 р. спостерігалось збільшення поставок мінерального палива; нафти і продуктів її переробки як в експорті, так і в імпорті. По статті “продукти сільського господарства та переробної промисловості” відбулося збільшення. Обсяги продукції хімічної галузі зменшилися як в експорті, так і в імпорті. Динаміка приросту експорту, імпорту та зовнішньоторговельного обороту у 2017 р. у порівнянні з 2016 р. була позитивною. Та у 2018 р. спостерігається тенденція до погіршення показників приросту імпорту та ЗТО, але покращення динаміки приросту експорту.

7. Одеський регіон має сприятливі можливості для розвитку експортної діяльності але, на жаль, його експортний потенціал реалізований не повністю. Серед слабких сторін слід відмітити застарілі витратні технології на багатьох підприємствах, високий рівень фізичного і морального зносу виробничих фондів, незначна питома вага випуску інноваційної та

конкурентоспроможної продукції. Сильні сторони - наявність освіченої та порівняно дешевої робочої сили; стратегічно вигідне економіко-географічне положення, розташування на перетині міжнародних транспортних магістралей, значні агровиробничі ресурси. Серед потенційних можливостей інтенсивний розвиток реального сектора економіки, наявність перспективних виробництв для залучення інвестицій, розвиток підприємницького сектора, запровадження програм підтримки експортоорієнтованих секторів. Загрозу становлять несприятливі різкі коливання цінової кон'юнктури; поширення практики застосування обмежувальних та протекціоністських заходів, посилення конкуренції з боку інших регіонів країни та світу.

8. Аналіз товарної структури експорту Одеського регіону свідчить про те, що товари є конкурентоспроможними лише на ринках сировини і напівфабрикатів. В даний час основу товарної структури експорту Одеської області становить продукція сільського господарства та харчової промисловості, а також продукти неорганічної хімії. Подібна структура експорту є неефективною з огляду на те, що в сировинних товарах міститься досить малий обсяг доданої вартості. Удосконалення товарної структури Одеського регіону полягає здебільшого у підвищенні частки продукції кінцевого споживання в експорті товарів, а також узгодження її з структурою імпорту.

- Для удосконалення торгівлі товарами Одеського регіону необхідно посилення позицій секторів - "точок зростання" економіки Одеської області; розвиток потенціалу сільського господарства; розвиток малого та середнього бізнесу; розвиток транспортної системи: створення мультимодального транспортного вузла; впровадження імпортозамінних виробництв; підвищення ефективності співробітництва між державою, бізнесом та наукою у сфері створення повних технологічних циклів виробництва; оптимізація експортної структури та покращення експортоорієнтованої моделі економічного розвитку; адаптація національного законодавства до законодавства ЄС, європейським стандартам технічного, санітарного,

фітосанітарного, ветеринарного, екологічного регулювання, захисту прав споживачів; розробка регіональної програми нарощування експортного потенціалу конкурентоспроможних видів продукції і послуг та ін. Вирішення цих завдань сприятиме подальшому розвитку співпраці з зовнішньоторговельними партнерами на конструктивній основі. Незважаючи на ряд важливих проблем, Одеський регіон має значні перспективи в подальшому розвитку зовнішньоторговельних операцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Международная торговля: учебник для бакалавриата и магистратуры / Р.И. Хасбулатов [и др.]; под ред. под ред. Р.И. Хасбулатова. - М.: Издательство Юрайт, 2017. - 368 с.
2. Козик В.В. Міжнародна економіка та міжнародні економічні відносини (2003)/ Козик В.В. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://readbookz.net/pbooks/book-37/ua/chapter-1923/>
3. Мухамедьянова А.Ф. Современная практика государственного внешнеторгового регулирования в зарубежных странах / А.Ф. Мухамедьянова // Проблемы экономики. - 2013. - № 4 (5). - С. 245-248.
4. Киреев А.П. Международная экономика: учебное пособие для вузов. Ч. 1. Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства / А.П. Киреев. - М.: Международные отношения, 2012. - 415 с.
5. Мурадов К.Ю. Россия – АСЕАН: Торговля и глобальные производственные цепочки. Мировая экономика и международные отношения. 2015, № 8, с. 25-39.
6. Международная торговля // Онлайн Энциклопедия Кругосвет [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.krugosvet.ru>
7. Кочемасова А.В. Международные экономические отношения [Текст] /А.В. Кочемасова - Учебное пособие. – Хабаровск: РИЦ ХГАЭП, 2000. – 80с.
8. Зарипова Э.Р. Понятие и сущность международной торговли // Научное сообщество студентов XXI столетия. Общественные науки: сб. ст. по мат. XLVII междунар. студ. научно-практической конференции - № 10 (46). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [https://sibac.info/archive/social/10\(46\).pdf](https://sibac.info/archive/social/10(46).pdf)
9. Козак Ю.Г. Зовнішньоекономічна діяльність: підприємство-регіон / Ю. Г. Козак, Н. В. Притула, О. А. Єрмакова та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2016. – 240 с.
10. Форми міжнародної торгівлі. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.megos.org.ua>

11. Михайляк І.В. Економічні фактори, що впливають на показники зовнішньої торгівлі країни, 2012/ Михайляк І.В. [Електронний ресурс]- Режим доступу: http://intrel.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2015/10/apmv_2012_1112_11.pdf
12. Дахно І.І. Зовнішньоекономічна діяльність: Навч. посібник. За ред. Дахна І.І. –К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 360 с.
13. Аналітична записка "Соціально-економічний розвиток регіонів України: тенденції першої половини 2017 року". [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/region_Ukr-d43fd.pdf
14. SWOT-аналіз [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://fd.ru/articles/158904-swot-analysis>
15. Советов Б.Я., Яковлев С.А. Моделирование систем: Учеб. Для вузов — 3-е изд., перераб. И доп. — М.:Высш. шк., 2001. — 343 с.
16. Козак Ю.Г., Мацкул В.М. Математичне моделювання для економістів:бакалавр – магістр – доктор філософії. [текст] Навч. посіб. / За ред.. Ю. Г. Козака, В.М. Мацкула. – К.: Центр учбової літератури, 2017. – 252 с.
17. Bertrand Laporte. Risk management systems: using data mining in developing countries' customs administrations // World Customs Journal. – March 2011. – Volume 5, Number 1.
18. Звіт про здійснення Одеською обласною державною адміністрацією покладених на неї повноважень та стан розвитку території у 2018 році [Електронний ресурс]. - Режим доступу:<https://oda.odessa.gov.ua/statics/pages/files/5a82a5d4bcddb.pdf>
19. Сіваченко І.Ю., Дмитрієв Ю.Г. Основні напрямки розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Одеській області // І.Ю. Сіваченко, Ю.Г. Дмитрієв / Вістник соціально-економічних досліджень. Збірник наукових праць. - 2003. - №11. - С. 123-126.

20. Одеська область [Електронний ресурс] // Паспорт області. - Режим доступу до ресурсу: <http://region.odessa.gov.ua>
21. Про Одещину [Електронний ресурс] // Одеська обласна державна адміністрація – Режим доступу до ресурсу: <http://oda.odessa.gov.ua/info/pro-odewinu/harakteristika/>.
22. Статінформація [Електронний ресурс] // Головне управління статистики в Одеській області. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/>.
23. Товарооборот Одесской области вырос © 2011-2017, Odessit.ua. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://odessitua.com/news/59965-tovarooborot-odesskoj-oblasti-vyros.html>
24. Основні показники соціально-економічного розвитку Одеської області за 2017 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>.
25. Непомняща Т.С. Стимулювання експортної діяльності підприємств малого та середнього бізнесу. // Т.С. Непомняща - Актуальні проблеми економіки. - 2004. -№2. -С. 146-154.
26. Шевчук В.М. Обставини, що сприяють учиненню контрабанди: проблеми та пропозиції // В.М. Швчук - Митна справа. –2004. -№2. - С.15-23.
27. Інститут євроатлантичного співробітництва. "Що змінилося в українській економіці від Угоди про асоціацію – дослідження" [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles>
28. Какую украинскую продукцию покупают за границей и какие перспективы у экспорта в 2017 году [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/kakuju-ukrainskuju-produkciju-rokurajut-za-granicej-i-kakie-pers-327484/>
29. Баєва О.В. Розвиток зовнішньої торгівлі України в умовах її членства у СОТ // Баєва О.В., 2012. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://jbsec.donnu.edu.ua/article/viewFile/457/474>

30. Жихаревич Б.С. Анализ конкурентных преимуществ города (SWOT-анализ) // Материалы семинара «Основы территориального стратегического планирования на принципах широкого общественного участия» [Электронный ресурс] - Режим доступа: http://www.citystrategy.leontief.ru/?u=material/sem/swot_slides.htm
31. Концепция стратегического развития «Одесса–2022» [Электронный ресурс] - Режим доступа: https://omr.gov.ua/images/File/DODATKI2013/strategia_rus.pdf
32. Развитие промышленного потенциала Украины в процессе после кризисного восстановления: аналитический доклад / под ред. Я.А. Жалела. - К.: НИСИ, 2012 - 30 с.
33. Європейська інтеграція в контексті світових глобалізаційних процесів: матеріали наук.-практ. конф., 15 груд. 2016 р. ; за заг. ред. М. М. Іжі, В. М. Кривцової. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017. – 316 с.
34. Украина по состоянию на 17 апреля 2018 года полностью использовала шесть квот на беспошлинный экспорт в рамках ЗСТ с ЕС [Электронный ресурс] - Режим доступа: <https://ukraina.ru/news/20180418/1020235442.html>
35. Зона свободной торговли для Украины [Электронный ресурс] - Режим доступа: <https://112.ua/mnenie/zona-svobodnoy-torgovli-dlya-ukrainy-mezhdu-nadezhdami-i-realnostyu-vneshney-politiki-395338.html>
36. Год свободы. Что изменила зона свободной торговли с ЕС [Электронный ресурс] - Режим доступа: <https://focus.ua/economics/407013/>
37. Одесская область в числе отстающих по экспорту в ЕС - статистика. [Электронный ресурс] - Режим доступа: <https://izbirkom.org.ua>.
38. Циналевська, І.А. Відтворювальні механізми реалізації зовнішньоекономічного потенціалу стратегічних ринків України в контексті сталого розвитку. Потенціал сталого розвитку стратегічних ринків України [монографія] [О.І. Лайко, О.В. Нікішина, І.А. Циналевська та ін.], Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2014, с. 242-330.

39. Україна адаптувала 400 техрегламентів ЄС в аграрній сфері [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://dengi.ua/business/302066-Ukraina-adaptirovala-400-tehreglamentov-ES-v-agrarnoi-sfere>
40. Як українському бізнесу вийти на ринок Європи: 10 порад для підприємців [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/kak-ukrainskomu-biznesu-vyjti-na-rynok-evropy-10-343771/>
41. Як вийти на ринок ЄС – покрокова інструкція [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/experts/2015/06/11/7034727/>
42. Торговий баланс і інвестиційна карта Одеси і Одеської області [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://topor.od.ua/torgovy-balans-i-investitsionnaya-karta-odess-i-odesskoj-oblasti/>
43. Нелеп В.М. Перспективи експорту продукції сільського господарства і харчової промисловості України / В.М. Нелеп, О.М. Висоцька // Економіка АПК. – 2014. - № 3. – С. 72-78.
44. Ким А.А. Динаміка структури зовнішньої торгівлі України і її зв'язок з розвитком ринкової економіки / А.А. Ким // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Економічний розвиток України в сучасному просторі та часі»: Збірник статей. -Х .: ФОП Павленко О.Г., 2010. - С. 248-253.
45. Агробізнес і наука презентували проєкт економічного розвитку України Форсайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://latifundist.com/novosti/33566-agrobiznes-i-nauka-prezentovali-proekt-ekonomicheskogo-razvitiya-ukrainy-forsajt>.
46. Україна – лідер з постачання соняшникової олії на експорт. Історія успіху. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.apk-inform.com/ru/apk_itogi/1073735#.WD4EHtWLSUk